

Lukutaidon koe

Lukutaidon vastaus ja sen arviointi

Laukaan lukio
Äidinkielen ja kirjallisuuden kertauskurssi
Kesä 2024
Petra Behm

Virittäytyminen: ryhmäkeskustelu

Keskustelkaa videon pohjalta kysymyksistä:

- Mitkä asiat yhdistävät hyviä lukutaidon vastauksia?
- Miten aineistoja kannattaa lukutaidon kokeessa lähestyä? Listatkaa 2–3 asiaa.
- Miten lukutaidon vastaus aloitetaan?
- Miten lukutaidon vastaus lopetetaan?

Kertaa!

Lue Särämästä (Särämä 11) luku 3.

Lukutaidon vastauksessa *tärkeää* on...

- noudattaa tehtävänantoa,
- kirjoittaa yhtenäinen teksti, ellei tehtävänanto erikseen ohjaa kirjoittamaan luettelmaa,
- tarkastella huolellisesti tehtävänannon käskysanoja.

ANALYSOI TAI ERITTELE

Tee aineistosta havaintoja ja päätelmiä.

TULKITSE

Tee havaintoja ja päätelmiä sekä pohdi, mistä aineistossa todella on kyse.

ARVIOI

Tarkastele kriittisesti aineiston keinoja tai piirteitä ja niiden toimivuutta.

VERTAILE

Analysoi aineistojen yhtäläisyyksiä ja eroja.

Kuva: Särnä 11: s.20

Lukiolaisen lukutaito on...

Analysoivaa
lukemista

Tulkitsevaa
lukemista

Kulttuurista
ja kriittistä
lukemista

Lukutaidon vastauksessa *tärkeää* on...

- Ryhmitellä havainnot ja päätelmät,
- kiteyttää kappaleen ydinvirkkeeseen keskeinen päätelmä ja perustella sitä sen jälkeen tukivirkkein.
→ Vastaukseen muodostuu näin luonnostaan selkeä rakenne.

Tehtävänannon osat

Käsky-sanat
Analysoi ja arvioi keinoja, joilla tietokirjan katkelmassa (*aineisto 2.A*)
herätetään ja pidetään yllä lukijan kiinnostusta. Vastauksen sopiva
pituus on noin 2 500 merkkiä. 18 p.
*tarkastelun
kehde* *merkki-
määrä* *aineisto* *pistemäärä*

Tutkitaan erilaisia tehtävänantoja

Tarkastele tehtävänantoja. Tunnista tehtävänantojen eri osat. Varmistu siitä, että tiedät miten lähtisit aineistoa tutkimaan eli mitä kysyisit aineistoltasi.

Pohdi sitten:

- Mitkä tehtävänannot vaikuttavat helpoilta? Miksi?
- Mitkä tehtävänannot vaikuttavat vaikeita? Miksi?
- Mihin tehtävään tarttuisit ensimmäisenä? Miksi?

Jaa ajatuksiasi pienryhmässä tai parin kanssa.

Lukutaito

Pinnallinen lukutaito

- Tekstin pääsisältö on ymmärretty puutteellisesti tai väärin.
- Huomio kiinnittyy epäolennaisiin asioihin.
- Tekstistä on poimittu irrallisia yksityiskohtia.

Erittelevä lukutaito

- Vastauksessa on olennaisia huomioita.
- Havainnot on suhteutettu tekstilajiin.
- Vastauksessa on tehty ehyt tulkinta tekstistä.

Kriittinen ja kulttuurinen lukutaito

- Tekstin keinoja ja merkityksiä on eritelty ja arvioitu.
- Tulkinta tekstistä on oivaltava.
- Tulkinnessa on otettu huomioon tilanne- ja kulttuurikontekstit.

Tyydyttävästä erinomaiseen vastaukseen

Tyydyttävä vastaus

- Pinnallinen lukutapa: huomio epäolennaisessa ja irrallisissa yksityiskohdissa.
- Ei juurikaan tulkintaa, tekstin pääsisältö voi silti olla ymmärretty.
- Tekstilaji on ymmärretty vain osittain.
- Havainnot irrallisia.
- Käsitteiden käyttö puutteellista.
- Jäsentely kohtuullinen.

Hyvä vastaus

- Erittelevä lukutapa, voi olla piirteitä kriittisestä lukutavasta.
- Aineistosta tehty tulkinta on uskottava.
- Tekstilaji, sen tyylit ja sävyt on ymmärretty.
- Havainnot tehtävänantoon sopivia.
- Päätelmät perusteltu tekstihavainnoin.
- Käsitteitä käytetty pääasiassa oikein.
- Jäsentely selkeä, havainnot on ryhmitelty.

Erinomainen vastaus

- Lukutapa osoittaa kriittisen ja kulttuurisen lukutaidon hallintaa.
- Aineistosta tehty tulkinta on ehyt ja ottaa huomioon kontekstin.
- Erittely ja tulkinnat nousevat sopivalle abstraktiotasolle.
- Havainnot ovat osuvia.
- Valitut käsitteet ovat tehtävänannon kannalta toimivia ja niitä on käytetty oikein.
- Jäsentely looginen, havainnot on ryhmitelty.

Lukutaidon kokeen *arviointi*

Lukutaidon kokeen arviointikriteerit

Kokonaiskuva lukutaidosta

- Opiskelija osoittaa, että hallitsee kriittisen ja kulttuurisen lukutaidon.
- Opiskelija ymmärtää aineiston kokonaisuutena oikein.
- Opiskelija ymmärtää aineiston tavoitteen.
- Opiskelija osaa lukea kaikkia aineiston osia.

Sisältöaineokset

- Opiskelija vastaa tehtävänantoon.
- Opiskelija tekee olennaisia havaintoja ja oivaltavia päätelmiä.
- Opiskelija käyttää tehtävän kannalta olennaisia käsitteitä.

Esitystapa

- Opiskelija ryhmittelee tekemänsä havainnot ja päätelmät.
- Opiskelijan viesti välittyy selkeästi.

Lukutaidon kokeen arvioinnissa käytettävät pistemäärät

30 pisteen tehtävä	30	25	20	15	10	5	0
18 pisteen tehtävä	18	15	12	9	6	3	0
12 pisteen tehtävä	12	10	8	6	4	2	0

Katso tarkemmin
arviointikriteereistä
Pedanetista!

Tutkitaan vastauksia

- Tutustu syksyn 2022 lukutaidon ylioppilaskokeen tehtävänantoon 4.1 sekä tehtävän aineistoon.
- Lue mallivastaukset 1–3 (tai 1–4)
- Jakaannutaan pareiksi tai kolmen henkilön ryhmiksi: jokainen ryhmä pisteyttää yhden mallivastauksen.
 - Käyttäkää apunanne taulukkoa lukutaidon kokeen arviointikriteerien pääasioista.
 - Perustelkaa antamanne pisteet!
- Valmistautukaa esittämään pisteytyksenne perusteluineen koko ryhmälle.

4. Runo nuoresta miehestä 30 p.

Tutustu Eino Leinon kirjoittamaan runoon *Tumma* (aineisto 4.A). Voit käyttää apunasi aineistoa 4.B, jossa Leinon runo on lausuttuna ja kuvitettuna. Huom.! Vastaa kuitenkin vain Leinon tekstin eli aineiston 4.A pohjalta.

Aineisto

4.A Runo: Eino Leino, *Tumma*

4.B Apumateriaali: Leinon runo lausuttuna ja kuvitettuna

4.1 Kuvaa kulttuuria ja yhteisöä, jossa Leinon *Tumma*-runon (aineisto 4.A) nimihenkilö elää. Vastauksen sopiva pituus on noin 2 000 merkkiä. 12 p.

TEHTÄVÄ | Tutustu Eino Leinon kirjoittamaan runoon *Tumma*. Kuvaa kulttuuria ja yhteisöä, jossa Leinon *Tumma*-runon nimihenkilö elää. Vastauksen sopiva pituus on noin 2 000 merkkiä. (12 p.)

Lukutaidon koe, syksy 2022

EINO Leinon vuonna 1903 osana laajempaa "Helkavirsiä"-teosta julkaistu runo "Tumma" on nuoren miehen kasvutarina. Runossa esiin nousevia teemoja ovat pelko, työ ja karaistuminen. Runon sosiaalisesta miljööstä maalataan erityisesti runon alkupuolella karu ja armoton kuva. Esille tulee sopeutumisen vaikeus sekä koko yhteisön ymmärtämättömyys erilaisuutta kohtaan. Runon loppua kohden nimihenkilö Tumma kuitenkin sopeutuu ympäristöönsä.

Runon ajallisen kontekstin ja esimerkiksi runossa mainittujen töiden perusteella voisi ajatella runon sijoittuvan miljööltään 1800-luvun tai 1900-luvun alun Suomeen. Koko runon ajan läsnä on työ, erityisesti siihen aikaan miesten tekemät vaativana ja raskaana pidetyt työt. Runon maalaamassa yhteisössä on itsestäänselvää, että nuoret pojat tiettyyn ikään päästyään alkavat suorittaa tiettyjä ennalta määrättyjä työtehtäviä.

Miltä koko runon ajan esillä on Tumman hankaluudet olla osana yhteisöä, olla kuin muut. Jo runon ensimmäisessä säkeistössä runon puhuja julistaa Tumman pelästyneeksi, erilaiseksi jo syntyessään: "Tuo oli tumma maammon marja / syntymässä säikähtänyt, / näki kauhut kaikkialla." Tämän erilaisuuden parissa nuori Tumma joutuu elämään. Tumman luontainen pelko asioita kohtaan pääsee esille Tumman tullessa töikseen. Tumman voidaan tulkita pohtivan hankaluuksiensa takia jopa itsemurhaa.

Ajan ankara ja mustavalkoinen työkuulttuuri ja yhteisön vakava suhtautuminen työhön tulee runossa vahvasti esille. Parhaiten tämä näkyy säkeessä, jossa Tumman suku päivittelee Tumman kyvyttömyyttä tehdä tarjottuja töitä: "Mitä työstä tyhjän miehen!". Mies on siis yhteisön mukaan työnsä määrittämä. Ellei työtä ole, on mies "tyhjä". Työn käsite vaikuttaa olevan myös vahvasti sukupuolitunut. Vaikka runossa ei suoraan tähän viitatakaan, syntyy vaikutelma, että jos tumma olisikin tyttö, yhteisö ymmärtäisi hänen pelkonsa ja vaikeutensa töiden parissa kenties paremmin. Michiltä tällaista käytöstä ei kuitenkaan yhteisössä suvaita.

Runon loppua kohden Tumman käydessä kuoleman luona "Tuonelan piholla" tai kevyemmin tulkittuna hautausmaalla kuolleen isänsä juttusilla saa Tumma opetuksen. Isän sanoma Tummalle on karaiseva: "Säikäyivät isätkin ennen, / toki aikansa elivät." Isän mukaan pelätä saa, mutta työ on silti tehtävä. Tumma oppii näin katsomaan pelkonsa läpi ja elää loput päivänsä rauhassa. Runon karaistumista ja työtä ylistävä sanoma sopii hyvin runon ajalliseen kontekstiin.

2 124 merkkiä

ei: suhde luontoon, yhteisön rakenne
mytologia vain vähäisesti.

sisältö on
m/le

sisältö on
m/le

tuonpuoleinen

PISTEET
12/12

Epätäydellinen 12 pisteen vastaus!

- Ei kaikkia hyvän vastauksen piirteissä mainittuja sisältöjä.
- Vastauksessa voi ajatella jopa olevan hieman tehtävänannon ohittavaa ainesta.
- Koontipäätelmä ei ole maailmoja räjäyttävä.

MUTTA

- Kokonaistulkinta on ehyt.
- Vastauksessa on uskallettu tulkita runoa → teemoja löydetty ja mainittu.
- Tulkinnat on perusteltu tekstiesimerkein.
- Omat päätelmät ja tulkinnat erottuvat hyvin.
- Vastaus on jäsennelty selkeästi ja havainnot ryhmitelty.

yksilö & yhteisö
ajallinen konteksti
miljööstä

kokonaistulkinta

tuonpuoleinen

koontipäätelmä